
ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

УДК 321.01.086:316.3

І. М. ЛОГУЩЕНКО

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВЛАДИ ЯК ЧИННИК СТІЙКОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ

Проаналізовано вплив соціальної відповідальності влади на формування стійкості політичної системи та підтримку політичної рівноваги. Особливу увагу акцентовано на важливій ролі даного феномену в досягненні політично-стабільного та консолідованого суспільства.

Ключові слова: соціальна відповідальність, влада, стійкість політичної системи, політична стабільність.

Логущенко И.Н. Социальная ответственность власти как фактор стойкости политической системы

Проанализировано влияние социальной ответственности власти на формирование устойчивости политической системы и поддержку политического равновесия. Особое внимание акцентировано на важной роли данного феномена в достижении политически стабильного и консолидированного общества.

Ключевые слова: социальная ответственность, власть, устойчивость политической системы, политическая стабильность.

Logushchenko Inna. Social responsibility of authority as a factor of political stability

The article is concerned with the impact of social responsible authority on the formation and stability of the political system and support of the political equilibrium. Particular attention is given to the important role of this phenomenon to achieve a politically stable and consolidated society.

Keywords: social responsibility, authority, stability of the political system, political stability.

В умовах системних трансформацій, інтенсивність яких на глобальному та локальному рівнях неспинно зростає, для політичної науки надзвичайно актуальним є напрацювання ефективних механізмів формування та підтримки стійкості політичних систем як передумови досягнення та підтримання високих соціальних стандартів та демократичних засад успішного розвитку. Актуальність цих питань додатково посилюється під впливом об'єктивних процесів, що нині відбуваються в Україні. Йдеться про те, що в умовах політичної модернізації, коли в нашій країні простежується глибока трансформація політичної системи та відбуваються значні структурні перетворення майже у всіх сферах державного управління, особливого значення набуває проблема втримання політичної рівноваги та пошуку дієвої ідеології розвитку політичних інститутів в умовах практичної реалізації наявних соціальних проєктів.

У розробці проблематики стабільності політичної системи особливо важливими є наукові роботи М. Вебера, Е. Дюркгейма, В. Парето та Т. Парсонса, Г. Алмонда, С. Верби, В. Банса, В. Виноградова, Н. Лумана, А. Берези, І. Гороховського, І. Кіянки, Ю. Сурміна, А. Крапа.

Проте, незважаючи на великий інтерес вчених до даної проблеми, аналіз наукової літератури засвідчує, що в політичній науці практично відсутні спеціальні дослідження соціальної відповідальності влади як чинника стабільності політичної системи. На нашу думку, наукові розробки в цьому напрямі є надзвичайно своєчасними, оскільки «соціальна відповідальність» дедалі частіше визнається як науковцями, так і пересічними громадянами невід'ємною компонентою та ідейним регулятором повсякденного життя кожного учасника соціогенезису.

Наразі серед політологів не існує однозначної думки щодо єдиного визначення поняття «стійкість». Найбільш узагальнене теоретичне осмислення цієї категорії, яке охоплює всі його сутнісні структурні аспекти, подає Ю. Сурмін. За словами науковця, це здатність системи відновлювати стан рівноваги після впливу на неї яких-небудь факторів¹. Інакше кажучи, будь-яка система є стійкою тоді, коли всі її підсистеми впорядковані, функціонують збалансовано, ефективно і здатні швидко адаптуватись до нових умов в результаті тиску дестабілізаційних чинників.

Стрижнем будь-якої політичної системи, на який за принципом піраміди «нанизані» всі інші її елементи (політичні інститути), є політична влада. Отже, саме її діяльність і воля в значній мірі визна-

чають загальний структурно-функціональний «background» політичної системи, якість і організованість форм владо-відносин, детермінують міцність та взаємообумовленість зв'язків між її складовими (здійснюють вплив на перебіг політичних процесів), визначають процеси партійно-політичного структурування тощо.

В той же час, якою б злагодженою з середини не була система, вона втрачатиме рівновагу, якщо не виконуватиме своєї місії. Зокрема, політична система суспільства покликана відображати інтереси соціальних груп населення для здійснення відповідного впливу на державну владу. А тому в ситуації, коли немає прямого зв'язку між інтересами, що форсуються політичною, а відтак і державною владою, та інтересами народу, цілісність політичної системи буде нетривкою та тяжітиме до розвалу.

На нашу думку, діяльність соціально-відповідальної влади в соціальній демократичній правовій державі найбільшою мірою відповідає загальносуспільному інтересу, оскільки він усвідомлюється нею як свій власний і сприймається як безумовно вигідний для неї самої. Паралельно з цим, політичні інститути, керовані такою владою, є безпосереднім продовженням потреб громадянського суспільства у державно-політичній сфері.

Погодження державних, суспільних та особистих інтересів не може бути абсолютним, однак потужний механізм соціальної відповідальності владних суб'єктів здатний максимально повно гарантувати забезпечення інтересів громадянського суспільства і окремої особистості, не порушуючи при цьому загальнодержавних інтересів. Це обумовлено тим, що пріоритети забезпечення прагнень визначаються такою владою, перш за все, на засадах соціальної справедливості, раціональності, загальної вигоди та консенсусу щодо вибору найефективніших шляхів суспільного розвитку. Так, стійкість політичної системи Німеччини у повоєнний період в значній мірі залежала від наявності в країні політичного консенсусу, перевага якого перед іншими способами вирішення протиріч полягала у тому, що він (консенсус) не лише сприяв безпосередньому впливу громадської думки на політичні процеси, а й формував саму громадську думку².

Головним елементом механізму соціальної відповідальності влади, що сприяє цілісності політичної системи, є відповідальне ставлення політичних організацій, партій та рухів чи інших суб'єктів політичної і державної влади до своєї діяльності, громадян та світового співтовариства. Таке ставлення орієнтоване, насамперед,

на свідоме виконання кожним політико-владним суб'єктом своїх обов'язків, що безпосередньо впливають з фундаментальних завдань соціальної держави. І перш за все – це обов'язок збереження її цілісності. Більше того, відповідність практичних дій владних суб'єктів таким взірцям цивілізаційних надбань людства, як вірність, відвертість, терпимість, сприяння, підтримка, розуміння, виконання обіцянок, розсудливість, допомога тощо, має прямий зв'язок з принципами соціальної відповідальності, сприяє найбільш ефективній реалізації покладених на владу функцій.

В той же час істотно-важливою є така діяльність політико-владних суб'єктів, за якої кожний з них займає активну соціальну позицію і постійно підтверджує свою належність, адекватність та ефективність через надання громадянам різноманітних можливостей артикулювати свою позицію, в тому числі в імперативній формі, завдяки інституційним формам безпосередньої демократії. В свою чергу така позиція владних суб'єктів забезпечує гармонійне співіснування, взаємодію та постійний продуктивний діалог влади із суспільством, їх активну участь в реалізації нагальних інтересів і потреб населення та вирішенні соціальних проблем.

Науковцями вже доведено, що однією з умов, яка забезпечує суспільну стабільність³ та яка пов'язує пересічних громадян з політичними інститутами, підвищуючи їх ефективність⁴, є довіра. В цьому плані соціально-відповідальна влада здатна породжувати та підтримувати базовий рівень довіри суспільства як до неї самої, так і до інших підпорядкованих їй політичних інститутів, доводячи тим самим, що конкретна політична структура і комунікації є найбільш адекватними для конкретної політичної системи. При чому довіра до такої влади засновується не на рівні крихких емоційних вподобань суспільства, в результаті якої можна говорити лише про відносну або тимчасову політичну стабільність, а підтверджується раціональними мотивами.

Більше того, політичний процес в душі соціальної відповідальності сприяє встановленню довіри владних суб'єктів один до одного. За допомогою інструментів групування і координації дій у процесі взаємодії, що вбудовані в механізм соціальної відповідальності владних суб'єктів, основні політичні сили працюють у режимі «тактичної угоди», а різнополярні політичні співтовариства об'єднуються у певну спільність інтересів та консенсусу навколо процедур розв'язання суперечностей або прийняття політико-владних рішень. Відтак, вертикальні і горизонтальні зв'язки між елементами

політичної системи, діяльність якої координується соціально-відповідальними владо-суб'єктами, є значно міцнішими.

Між тим, якщо рішення та політичні установки безвідповідальних владних структур характеризуються імпульсивністю, а послідовність їх дій часто підмінюється методами «залатування дір» з надією на всемогутність світового ринку, рішення соціально-відповідальних владних суб'єктів мають якісно-раціональний зміст. Зокрема, вони характеризуються узгодженістю, комплексністю та чіткістю формулювань.

Незаперечним є той факт, що запорукою виконання політичною системою відведеної їй місії є міцна й довгострокова співпраця влади і суспільства. Водночас найефективніша платформа взаємоближення даних інститутів криється в морально-психологічному аспекті. Зокрема, «містком» на шляху до дружнього обопільного партнерства є етична, чесна і відкрита взаємодія владних суб'єктів з усіма соціальними групами, їх щира і постійна готовність забезпечувати реалізацію інтересів народу та готовність до різних варіантів майбутнього розвитку.

Під впливом політичної довіри формується згода суспільства добровільно визнавати право влади приймати певні рішення, які можуть вплинути на його подальший розвиток, встановлюється специфічний, динамічно змінюваний та соціально значущий встановлений порядок взаємовідносин між владою і суспільством (громадянами). Такий баланс ґрунтується на визнанні громадянами чинного порядку конституювання та функціонування влади справедливим, належним, доцільним. Своїм результатом він має готовність громадян діяти відповідно до існуючої моделі панування⁵. В свою чергу гармонізація відносин між суб'єктами влади і суспільством є тим надійним фундаментом, на якому ефективно розвиватиметься не лише громадянське суспільство, а й власне владні відносини, причому як на мікро-, так і на макрополітичному рівнях.

Отже, спосіб функціонування соціально-відповідальних владних суб'єктів, за якого їх діяльність вступає у відповідність з функціями, що їх вони повинні реалізовувати відповідно до свого конституційного статусу та покладених суспільством завдань, забезпечує громадянам саме той результат, на який вони очікують. За такого розвитку подій в суспільстві зростають відчуття безпеки, спокою, настрої своєрідного політичного комфорту, впевненості в реалізації покладених на владу сподівань. А відтак, підвищуються показники авторитетності та легітимності влади.

В свою чергу високий рівень авторитету владних суб'єктів на всіх рівнях влади, послаблення опору з боку опозиції зменшують ризик частих та неконтрольованих структурних перетворень у політичній організації суспільства⁶, забезпечує баланс конституційних повноважень окремих органів та посадових осіб державної влади.

За С. Ростецькою, однією з особливостей змін у суспільних системах є те, що в більшості випадків вони піддаються потужному модифікуючому впливу цілеспрямованої політичної волі⁷. Отже, якщо у період політичної «турбулентності» суспільні перетворення будуть підпорядковані обґрунтованій стратегії, що розроблена владою в дусі соціальної відповідальності, процес політичної модернізації супроводжуватиметься об'єктивними та адекватними рішеннями. Позаяк слоганами політики такої влади завжди є організованість, послідовність, поетапність та справедливість, а наслідки, які спроможні похитнути цілісність політичної системи, не настають.

Соціальна відповідальність у сфері політико-владних відносин підсилює адаптивні властивості складної політичної системи, сприяючи усуненню диспропорцій, заміні або витісненню елементів та структур, які на конкретному історичному відрізку не відповідають логіці функціонування системи.

Таким чином, визначальною властивістю соціальної відповідальності влади є її здатність забезпечувати назрілі, необхідні для нормального функціонування політичної системи зміни, компенсуючи їх в такий спосіб, щоб втрата окремих елементів або характеристик не створювала загрози для стабільності системи в цілому.

Згідно наших уявлень, діяльність соціальної відповідальності влади не сумісна з явищем концентрації важелів політичного впливу в руках лише однієї правлячої сили (президента, уряду, партії тощо). Це зумовлено тим, що механізм соціальної відповідальності владних суб'єктів є надійним політичним інструментом, який урівноважує позиції у владі різних політичних сил. Тож він здатен надати певній партії або окремому її представнику рівно стільки політичної свободи (владних повноважень), скільки необхідно для збереження основ демократичного устрою і уникнення абсолютної переваги одного опонента над іншим.

Інтерпретація політико-владних відносин, за якої проявляється здатність політичної спільноти як брати, так і віддавати владу, перешкоджатиме її монополізації, налаштовуючи політичні сили на виборювання важелів державного впливу за допомогою чесної політичної боротьби. Відтак, спроможність політичної системи протистояти кризовим явищам у суспільстві стверджуватиметься.

Наявність стану певної «робочої напруги», за якого у суб'єктів політико-владних відносин під впливом політичної змагальності та постійного громадського контролю формується соціально-відповідальна поведінка, дозволяє говорити про досягнення в демократичному суспільстві автономної політичної стабільності⁸. Ескалація даного стану долає маргіналізацію політично-домінуючих сил, не дає затухати активним суспільно-корисним процесам у сфері здійснення політико-владних повноважень. Адже тільки достатньо запекла по своїй формі боротьба політичних сил має шанси дійсно сформувати нову структуру інтересів⁹ та змусити політико-владних суб'єктів свідомо обирати і застосовувати раціональні інструменти соціального проектування, оптимальні соціальні механізми, які надають можливість приймати значущі рішення у соціальній сфері та інноваційній діяльності.

На нашу думку, стан реалізації механізму соціальної відповідальності, в ході якої представники влади сумлінно виконують покладені на них обов'язки, спроможний розірвати порочне коло дестабілізаційних процесів, які нагромаджуються сьогодні в політичних системах різних країн світу. Є реальна можливість розвернути оберти цього кола в зворотньому напрямі, перетворивши його на коло «потенційного успіху». Соціальна відповідальність владних суб'єктів стане для нього нескінченим джерелом живородної енергії. Щоразу живлячи коло успіху новим додатнім зарядом, вона надаватиме його обертам позитивної циклічної динаміки.

Відтак, реалізація дієвої державної політики, достатня міра узгодження політичних рішень у владних структурах, спроможність влади компетентно й виважено обирати шляхи вирішення проблемних питань населення, здатність влади виявляти політичні та соціальні «напруження» у політичній системі та виробляти заходи щодо їхнього усунення, справедливий перерозподіл економічних благ і ресурсів викликатимуть реалізацію зворотної послідовності із величезним знаком плюс.

Таким чином, головною перевагою механізму соціальної відповідальності владних суб'єктів в багатоваріативній системі балансостверджувальних механізмів є його універсальна здатність сприяти налагодженню стійкості політичної системи будь-якого типу шляхом блокування та нейтралізації негативної дії усіх відомих на сьогодні дестабілізаційних чинників. Так, гнучкість та дипломатія політики соціально-відповідальної влади спроможна подолати переважання у формуванні політичної системи і громадянського

суспільства адміністративного ресурсу, пом'якшити суперечності між політикою центру та регіонів, запобігти абсолютизації та розростанню конфліктів, стримати руйнівну агресію та насильство в суспільстві, не допускаючи проявів націоналізму, сепаратизму, екстремізму та тероризму.

В той же час, необхідно погодитися з думкою авторитетного німецького вченого М. Вебера, який констатував той факт, що будь-які дії мають значення лише в певній системі цінностей. Відтак, раціональна поведінка в рамках однієї системи може бути нераціональною з погляду іншої, порушуючи тим самим її цілісність¹⁰. Тобто стабільність політичної системи в рамках високого рівня соціальної відповідальності влади неможлива, якщо особливі для кожного репрезентанта суспільства культурні традиції та цінності, що існують у матрицях суспільно-політичних інститутів, втягнуті у конфліктогенний вихор протиріч з діями влади. Без підтримки суспільства не можуть бути імplementовані жодні «добродійні починання». Про це також заявив І. Савченко: «...в разі коли задекларовані керівництвом держави політичні цінності не сприймаються народом через конфлікт із соціальними, груповими та персоналізованими цінностями, то або народ врешті-решт скидає таку владу, або ж остання вдається до масованого маніпулювання чи тотального нав'язування нової ціннісної системи¹¹». В останньому випадку мають місце репресивні методи, що є несумісними з основами демократичного режиму в соціальній правовій державі.

Отже, найстійкішими виявляються політичні системи в тих країнах, де соціально-відповідальне політичне керівництво зберігає та шанує унікальні традиції всіх верств населення, проголошує та розділяє притаманну конкретному суспільству ціннісну систему.

Внутрішня розбалансованість політичних систем пов'язана, передусім, з відсутністю універсального пускового механізму вирішення даної проблеми. Зокрема, розвиток і економічного, й політичного життя склався сьогодні таким чином, що нині жоден з чинників політичної стабільності, відомих сучасній науці, сам по собі не здійснює упорядкування багатогранної системи політичних інститутів, а врівноважує лише окремі аспекти взаємодії владних суб'єктів і суспільства, або упорядковує відносини виключно в політичній чи економічній сфері, не гарантуючи довготривалих стійких результатів.

Тож на сьогодні соціальна відповідальність влади може без перебільшення вважатися провідним системоутворюючим елементом

усієї сукупності чинників політичної стабільності. В умовах їх взаємозалежності саме цей механізм здатний здійснити синергетичний ефект та звести їх в єдину узгоджену конструкцію, забезпечуючи динамічне управління силою їх дії.

Виявлена в сучасних умовах спрямованість вектору соціальної держави на оптимізацію соціальної відповідальності у сфері владних відносин має стати незаперечним, перманентним політичним пріоритетом для будь-якого суспільства модернізаційного типу.

Взаємозв'язок між соціальною відповідальністю влади та політичною рівновагою в умовах безперервного перебігу нагальних соціально-економічних та політичних перетворень відкриває серйозну історичну перспективу, оскільки вже сьогодні соціальна відповідальність влади є не лише необхідною умовою політичної збалансованості, а й однією з її ознак. Відтак, досліджуваний феномен здатен стати дієвим амортизатором забезпечення стійкості політичної системи будь-якого типу і в результаті – детермінантою успішного курсу сталого політичного розвитку на шляху до розбудови соціальної держави завтрашнього дня.

1. *Сурмін Ю.П.* Теорія систем і системний аналіз: навч.посібник / Сурмін Ю.П. – К.: МАУП, 2003. – С. 166-167. 2. *Перглер Т.І.* Роль соціально-правової держави Німеччини у стабілізації суспільства : автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : 23.00.02 / Т.І. Перглер ; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. – К., 1998. – С. 11. 3. *Парсонс Т.* Система сучасних обществ / Парсонс Т.; [пер. с англ. Л.А. Седова и А.Д. Ковалева] ; под ред. М.С. Ковалевой. – М. : Аспект-Пресс, 1998. – С. 24-26. 4. *Погорелий С.С.* Довіра до державної влади як категорія політичного управління / С.С. Погорелий // Державне будівництво : електронне наукове фахове видання. – Х.: ХарРІ НАДУ, 2010. – Вип.1. – С. 95-100. 5. *Волинець В.В.* Легітимність влади як фактор політичної стабільності суспільства : дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Волинець В.В. ; Одеська національна юридична академія. – Одеса, 2008. – С. 31. 6. *Крап А.П.* Політична стабільності: індикатори та функції / А.П. Крап ; Міжрегіональна Академія управління персоналом // Персонал. – 2006. – № 3. – С. 103-109. 7. *Ростецька С.І.* Стабільність/нестабільність політичної системи як показник динаміки політичних конфліктів / С.І. Ростецька // Наукові праці. Політологія. – 2011. – Вип. 163. – С. 68-71. 8. *Колух В.В.* Інституціональні чинники політичної стабільності в демократичному суспільстві : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Колух В.В. ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2007. – С. 52. 9. *Анастасов О.І.* Роль політичної інтеграції в процесі консолідації транзитних суспільств / О.І. Анастасов // Науковий вісник НАУ. – 2012. – № 3(4). – С. 44-49. 10. *Горлач М.* Політологія: наука про політику : підручник для студ. вищ.навч.закл. / М.І. Горлач, В.Г. Кремень. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – С. 173. 11. *Савченко І.* Соціальна відповідальність органів державної влади в умовах

розбудови соціальної держави : дис. ...канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / Савченко І.Г. ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; Харк. регіон. ін-т держ. упр. – Х., 2007. – С. 100.

УДК 328.122

В. П. МИРОНЕНКО

ОСОБЛИВОСТІ КОАЛІЦІЙНИХ УГОД 2006–2014 РОКІВ В УКРАЇНІ

Проаналізовано обставини формування парламентських коаліцій в Україні протягом 2006–2014 років та тексти відповідних коаліційних угод. Особлива увага приділена структурі угод, їх підходах до членства та розподілу посад; організації взаємодії з урядом, президентом, опозицією; програмним пріоритетам коаліцій.

Ключові слова: коаліція, парламентська більшість, коаліційна угода, уряд, регламент.

Мироненко В.П. Особенности коалиционных соглашений 2006–2014 годов в Украине

Проанализированы обстоятельства формирования парламентских коалиций в Украине на протяжении 2006–2014 годов и тексты соответствующих коалиционных соглашений. Особенное внимание уделено структуре соглашений, их подходах к членству и распределению должностей; организации взаимодействия с правительством, президентом, оппозицией; программным приоритетам коалиций.

Ключевые слова: коалиция, парламентское большинство, коалиционное соглашение, правительство, регламент.

Myronenko Vitalij. Features of coalition agreements 2006–2014 years in Ukraine

The context of formation parliamentary coalitions in Ukraine during 2006–2014 years and the corresponding coalition agreements are analyzed. The special attention is given to the structure of the agreements, their approaches to the membership and the distribution of posts; the organization of interaction with the government, the president, the opposition; program priorities of coalitions.

Key words: coalition, parliamentary majority, coalition agreement, rules.

Створення парламентських коаліцій стало можливим в результаті імплементації політичної реформи 2004 року, яка вступила в дію